

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદની ગુજરાત ઉચ્ચ અદાલતમાં

આર/સિવિલ રીવિઝન એપ્લિકેશન નંબર ૧૭૦/૨૦૨૪

મંજૂરી અને સહી માટે :

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

=====

રિપોર્ટિંગ માટે મંજૂર	હા.	ના.
	હા.	

=====

મૌસામી દિલીપ કુમાર ભટ્ટ

વિરુદ્ધ

મૌનંગ લલિતકુમાર ગોર

=====

ઉપસ્થિતિ

આદિત્ય સી યાજ્ઞિક(૮૨૨૮) અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે

જયાની બી શાહ(૮૪૯૫) અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે

શ્રી માનન ભટ્ટ(૬૫૩૫) સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે

=====

કોરમ:માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી સંજીવ જે. ઠાકર

તારીખ:૦૬/૦૩/૨૦૨૫

મૌખિક ચુકાદો

"પુખ્ત વયના લોકો તેમના માટે જે પસંદગીઓ કરે છે તેનો ભોગ બાળકો ન બનવા જોઈએ.".^૧

^૧ વેડ હોર્ન [બાળકો અને પરિવારો માટેના પૂર્વ યુ.એસ. આસિસ્ટન્ટ સેક્રેટરી]

૧. હાલની સિવિલ રિવિઝન એપિલિકેશન ફેમિલી કોર્ટ, અમદાવાદ દ્વારા સીએમએ નં. ૧૦૫/૨૦૨૧ માં આંક-૧૫ નીચે પસાર કરવામાં આવેલ હુકમને પડકારતાં દાખલ કરવામાં આવેલ છે, કે જેના દ્વારા અરજદાર પત્ની દ્વારા કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ દાખલ

કરવામાં આવેલ અરજી નામંજૂર કરવામાં આવેલ છે. વ્યથિત થઈને, સદર કાર્યવાહીના પ્રતિવાદીએ હાલની સિવિલ રિવિઝન એપ્લિકેશન દાખલ કરેલ છે.

૨. રુલ તુરંત પરતપાત્ર. વિદ્વાન વકીલ શ્રી માનન ભટ્ટ સામાવાળા તરફે રુલની નોટિસની બજવણી માફ કરે છે. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની સંમતિથી આ બાબત આખરી સુનાવણી માટે હાથ ધરવામાં આવેલ છે.

૩. કેસની ટૂંકી હકીકતો એવી છે કે હાલની કાર્યવાહીના પક્ષકારોએ હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) ની જોગવાઈઓ હેઠળ છૂટાછેડા માટે અરજી દાખલ કરેલ હતી. સદર અરજીમાં, પક્ષકારોએ ઉલ્લેખ કરેલ હતો કે પક્ષકારોના લગ્ન ૨૩.૦૧.૨૦૧૧ ના રોજ થયેલ હતા અને સદર લગ્નજીવનથી વર્ષ ૨૦૧૬ માં કિશ્વી નામની બાળકીનો જન્મ થયો હતો અને હાલની અરજીના પક્ષકારો વચ્ચે તકરાર હોવાથી, અરજદાર પત્ની ૨૩.૦૭.૨૦૧૭ ના રોજ તેના પિયર ગયેલ હતી અને પતિ અને પત્ની બંનેએ હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) ની જોગવાઈઓ હેઠળ છૂટાછેડા માટે અરજી કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો, અને સદર સમાધાનને ધ્યાને લેતાં, અરજીના પક્ષકારો સંમત થયા હતા કે બંને પક્ષકારોને તેમનો સામાન મળી ગયેલ છે. અરજદાર પત્નીએ ભરણપોષણના તેના તમામ હકો અને સામાવાળા પતિની માલિકીની કોઈપણ મિલકત પ્રત્યેના તેના હકો જતા કર્યા હતા. સદર છૂટાછેડાની અરજીમાં, બંને પક્ષકારોએ ઉલ્લેખ કર્યો હતો કે

સગીર બાળકીનો કબજો પત્ની પાસે રહેશે અને ફેમિલી સૂટ નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૯ નો નિર્ણય કરતી વખતે, ફેમિલી કોર્ટે હાલની અરજીના બંને પક્ષકારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ સોગંદનામાઓને ધ્યાને લીધા હતા અને સગીર બાળકી કિશ્વી અરજદાર પત્ની સાથે છે અને સગીર બાળકી બાબતે પરસ્પર સંમતિ હતી તે ધ્યાને લીધા પછી, ફેમિલી કોર્ટે હુકમ કર્યો હતો કે સગીર બાળકી અરજદાર પત્ની સાથે રહેશે. તારીખ ૦૧.૦૨.૨૦૨૦ ના હુકમ દ્વારા, ફેમિલી કોર્ટે આખરી હુકમ પસાર કર્યો હતો કે જેના દ્વારા સગીર બાળકીનો કબજો અરજદાર પત્ની પાસે રહેવાનો હતો.

૪. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે ત્યારપછી, અરજદાર પતિએ સગીર બાળકી કિશ્વીના કબજા સંદર્ભે તારીખ ૦૩.૧૧.૨૦૨૦ ની નોટિસ પાઠવેલ હતી અને અરજદાર પત્ની દ્વારા તેના વકીલ મારફતે ૧૦.૧૧.૨૦૨૦ ના રોજ સદર નોટિસનો જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો, અને ત્યારપછી, અરજદાર પતિએ ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ હેઠળ સગીર બાળકી કિશ્વીના કબજા માટે અન્ય બાબતો સાથે અરજ કરતી સીએમએ નં. ૧૦૫/૨૦૨૧ દાખલ કરી હતી.

૫. અરજદાર પત્નીએ સીપીસીના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ એવા કારણોસર અરજી દાખલ કરી હતી કે હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી)

હેઠળ ચુકાદો અને હુકમનામું અગાઉથી પસાર કરવામાં આવેલ હોવાથી, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટ હેઠળ અરજી ટકવાપાત્ર નથી, અને તેથી, અરજદાર પતિ ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ અરજી દાખલ કરી શક્યા ન હોત અને ફેમિલી કોર્ટે સદર અરજી નામંજૂર કરી હતી. આથી, હાલની સિવિલ રિવિઝન એપિલેશન.

અરજદાર (પ્રતિવાદી પત્ની) ની રજૂઆતો

૬. અરજદાર તરફેના વિદ્વાન વકીલે મુખ્યત્વે એવી દલીલ કરી છે કે ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ હાલની અરજી દાખલ કરવા માટે સામાવાળા પતિ માટે કોઈ વાદકારણ ઉપસ્થિત થયેલ નથી કારણ કે પક્ષકારોએ અગાઉથી જ પરસ્પર સંમતિ દ્વારા તમામ તકરારોનું સમાધાન કરી લીધેલ છે અને તે બાબતનો ચુકાદો અને હુકમનામું એચએમપી નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૯ માં પહેલેથી જ પસાર કરવામાં આવેલ છે કે જેના દ્વારા ફેમિલી કોર્ટે આખરી હુકમ પસાર કરેલ છે કે જેના દ્વારા સદર હુકમથી સગીર કિશ્વીનો કબજો અરજદાર પત્ની પાસે છે.

૭. અરજદાર પત્ની તરફેના વિદ્વાન વકીલે એવી પણ દલીલ કરી છે કે સામાવાળા પતિ જૈવિક પિતા હોવાના નાતે કોર્ટમાં મુલાકાતનો વૈધાનિક અધિકાર ધરાવે છે માત્ર તે કારણોસર ફેમિલી કોર્ટ સીપીસીના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧

હેઠળની અરજી નામંજૂર કરી શકી ન હોત. અરજદાર પત્ની તરફેના વિદ્વાન વકીલે એવી પણ દલીલ કરી છે કે જ્યાં સુધી અને જ્યાં લગી કબજાના મુદ્દા પર એચએમપી નં. ૧૭૮૬/૨૦૧૯ માં પસાર થયેલ ચુકાદો અને હુકમનામું રદ કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી સામાવાળા પતિ ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ અરજી દાખલ કરી શક્યા ન હોત.

૮. અરજદાર તરફેના વિદ્વાન વકીલે એવી પણ દલીલ કરી હતી કે જો ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળની સદર અરજી નામંજૂર કરવામાં ન આવે અને આખરે જો કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે કબજો સામાવાળા પતિને સોંપવાનો છે તો પરસ્પર વિરોધાભાસી ચુકાદાઓ થશે એટલે કે જે ચુકાદો હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) હેઠળ પસાર કરવામાં આવ્યો છે જે સગીર બાળકી કિશ્વીનો કબજો અરજદાર પત્નીને આપે છે અને જો આખરે ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળની સદર કાર્યવાહી ચાલુ રાખવામાં આવે અને જો કોર્ટ એવા નિષ્કર્ષ પર આવે કે કબજો સામાવાળા પતિને આપવો પડશે તો સગીર બાળકી કિશ્વીના કબજા સંદર્ભે બે પરસ્પર વિરોધી ચુકાદાઓ અસ્તિત્વમાં આવશે.

૯. અરજદાર તરફેના વિદ્વાન વકીલે એવી પણ દલીલ કરી છે કે ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ હેઠળ દાખલ કરાયેલ અરજીમાં

પણ, અરજદારે એવા કોઈ કારણો દર્શાવેલ નથી અને/અથવા એચએમપી નં. ૧૭૮૬/૨૦૧૯ માં ચુકાદો અને હુકમનામું પસાર થયા પછી ઉપસ્થિત થયેલ નોંધપાત્ર અને જરૂરી હકીકતો જણાવેલ નથી, કે જેના દ્વારા સંજોગોમાં ફેરફાર થયો હોય, જેના આધારે અરજદાર પતિ ફેરફાર, રદબાતલ કરવા અને સગીર બાળકી કિશ્વીનો કબજો મેળવવા માંગવા માટે હકદાર બને.

૧૦. અરજદાર પત્ની તરફેના વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી છે કે જ્યાં સુધી અને જ્યાં લગી એચએમપી નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૯ માં પસાર કરાયેલ સદર ચુકાદો અને હુકમનામું હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળ રદ, ફેરફાર કરવામાં ન આવે, ત્યાં સુધી ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળની કાર્યવાહીનો આશરો લઈ શકાતો નથી અને સદર હકીકતને ધ્યાને લેતાં, હાલની રિવિઝન એપિલિકેશન મંજૂર કરવાની જરૂર છે અને આંક-૧૫ નીચે પસાર થયેલ હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાની જરૂર છે અને સીએમએ નં. ૧૦૫/૨૦૨૧ કાયદા દ્વારા બાધિત હોવાના કારણો નામંજૂર કરવાની જરૂર છે.

સામાવાળા પતિની રજૂઆતો

૧૧. સામાવાળા પતિ તરફેના વિદ્વાન વકીલે દલીલ કરી છે કે ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટ હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર છે અને તેને કોડ ઓફ સિવિલ

પ્રોસિજરના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ નામંજૂર કરી શકાય નહિ. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ હેઠળની અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે, કોર્ટ માત્ર દાવો અને દાવા સાથે જોડેલા દસ્તાવેજો જ ધ્યાને લેશે અને સદર દાવો અને દસ્તાવેજો જોતાં, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ દાખલ કરાયેલ હાલની અરજી કાયદા દ્વારા બાધિત હોવાનું કહી શકાય નહિ. સામાવાળા પતિ તરફેના વિદ્વાન વકીલે એવી પણ દલીલ કરી છે કે જ્યારે છૂટાછેડાની અરજી દાખલ કરવામાં આવી ત્યારે બાળકી પાંચ વર્ષથી ઓછી ઉંમરની હતી, અને તેથી, કબજો માતા પાસે રહેવાનું જણાવવામાં આવ્યું હતું અને હવે સગીર બાળકી આઠ વર્ષની છે, અને તેથી, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટ હેઠળની અરજી ટકવાપાત્ર છે. એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે પરસ્પર સંમતિની અરજી દાખલ કરતી વખતે સામાવાળા પતિને એવી સમજ આપવામાં આવી હતી કે પાંચ વર્ષથી નાની બાળકીનો કબજો હંમેશા પત્ની પાસે રહેશે, અને તેથી, સામાવાળા પતિએ તેના મુલાકાત અને કબજાના હકો જતા કર્યા હતા અને સામાવાળા પતિ જૈવિક પિતા છે તે હકીકતને ધ્યાને લેતાં, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ સક્ષમ અદાલત દ્વારા કબજા અને મુલાકાતના અધિકારો નક્કી કરવા જરૂરી છે, અને તેથી, અરજદાર પત્ની દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ હેઠળની હાલની અરજી એ જૈવિક પિતાને મુલાકાતના અધિકારો અને સગીર બાળકીના કબજાથી વંચિત રાખવા માટે માત્ર વિલંબ કરવાની ચુકિત સિવાય બીજું કંઈ નથી.

૧૨. સંબંધિત પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને લંબાણપૂર્વક સાંભળવામાં આવ્યા. અન્ય કોઈ અને વિશેષ રજૂઆતો કરવામાં આવી નથી.

વિશ્લેષણ

૧૩. આ કોર્ટ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળના તમામ મુદ્દાઓ નક્કી કરે તે પહેલાં, એ ધ્યાને લેવું જરૂરી છે કે જ્યારે માતા-પિતા વચ્ચે વિવાદ હોય ત્યારે બાળકની સુખાકારી સર્વોચ્ચ ચિંતાનો વિષય રહેવો જોઈએ, કોર્ટે એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે સગીર બાળક સાથે અહીં-તહીં સોંપવાની વસ્તુ તરીકે વ્યવહાર કરવામાં ન આવે, પરંતુ એવી વ્યક્તિ તરીકે કરવામાં આવે કે જેની સ્થિરતા અને સુરક્ષાનું કાળજીપૂર્વક રક્ષણ થવું જોઈએ.

૧૪. બંને માતા-પિતાનો સ્નેહ, સંભાળ અને રક્ષણ મેળવવું એ બાળકનો, ખાસ કરીને નાની વયના બાળકનો, મૂળભૂત અધિકાર છે. આ બાબત બાળકના ભાવનાત્મક અને માનસિક વિકાસ માટે માત્ર અનિવાર્ય નથી પરંતુ મૂળભૂત માનવ અધિકાર તરીકે સુવિદિત છે. કોર્ટે દરેક માતા-પિતા દ્વારા કરવામાં આવેલા દાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં સાવચેતી રાખવી જોઈએ, કોઈપણ પ્રકારના પૂર્વગ્રહ અને હેતુથી મુક્ત રહેવું જોઈએ અને બાળકના શ્રેષ્ઠ હિત પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવું

જોઈએ. પ્રાથમિક અને સર્વોચ્ચ વિચારણા હંમેશા બાળકના શ્રેષ્ઠ હિત સાથે સંકળાયેલી હોય છે કે જેમાં તેની શારીરિક અને માનસિક સુખાકારીનો સમાવેશ થાય છે.

૧૫. કબજાની લડાઈમાં, બાળક ઘણીવાર તેના માતા-પિતાના વિવાદનો અજાણતાં ભોગ બને છે. સગીર બાળકના કબજા સંબંધિત બાબતમાં, કોર્ટે એ માનવું જ જોઈએ કે તે બાળકના જીવનના વિકાસના તબક્કામાં જરૂરી એવી સંભાળ અને સ્નેહના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને એક સંવેદનશીલ મુદ્દા સાથે કામ કરી રહી છે. તેથી જ કબજાના હુકમો હંમેશા વચગાળાના હુકમો ગણવામાં આવે છે અને આવી કાર્યવાહીના સ્વરૂપને કારણે, કબજાના હુકમો જડ અને આખરી બનાવી શકાતા નથી અને બાળકની જરૂરિયાતોને ધ્યાનમાં રાખીને હંમેશા તેમાં ફેરફાર કરવા અથવા બદલવા સક્ષમ હોય છે, તેથી, સગીર બાળકના કબજા સંબંધિત તમામ હુકમો તેમના સ્વરૂપથી પ્રવર્તમાન સંજોગોમાં કરવામાં આવેલ કામચલાઉ હુકમો ગણવા જોઈએ.

૧૬. આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, હાલના કેસની હકીકતો ધ્યાને લેવી જરૂરી છે. હાલના કેસમાં, હાલની અરજીના પક્ષકારોએ હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) હેઠળ છૂટાછેડાની અરજી દાખલ કરતી વખતે તેમના તમામ વિવાદોનું સમાધાન કરી લીધું હતું અને ફેમિલી કોર્ટ કલમ ૧૩(બી) ની જોગવાઈઓ હેઠળ છૂટાછેડા

અંગેનો ચુકાદો આપતી વખતે એક હુકમ પણ પસાર કર્યો હતો કે જેના દ્વારા સગીર બાળકી કિશ્વીનો કબજો અરજદાર પત્નીને સોંપવામાં આવ્યો હતો અને તે પછી જ સગીર બાળકીનો કબજો અરજદાર પત્નીને આપતા ચુકાદા અને હુકમનામાએ પૂર્ણતા પ્રાપ્ત કરી હતી. સામાવાળા પતિએ ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ અરજી દાખલ કરેલ છે, જો આ કોર્ટ ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ જુએ, તો તે નીચે મુજબ વંચાય છે:-

"૨૫. પાલ્યના કબજા માટે વાલીનો હક્ક

(૧) જો કોઈ પાલ્ય તેના શરીરના વાલીના કબજામાંથી જતો રહે અથવા તેને દૂર કરવામાં આવે, તો કોર્ટ, જો તેનો એવો અભિપ્રાય હોય કે પાલ્યનું તેના વાલીના કબજામાં પાછા ફરવું તેના કલ્યાણ માટે હશે, તો તેને પાછા સોંપવા માટે હુકમ કરી શકે છે, અને હુકમનો અમલ કરવાના હેતુ માટે, પાલ્યની અટકાયત કરાવી શકે છે અને તેને વાલીના કબજામાં સોંપાવી શકે છે.

(૨) પાલ્યની અટકાયત કરવાના હેતુ માટે, કોર્ટ [કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૮૮૨] ની કલમ ૧૦૦ દ્વારા પ્રથમ વર્ગના મેજિસ્ટ્રેટને આપવામાં આવેલ સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે.

(૩) પાલ્ય તેના વાલી ન હોય તેવી વ્યક્તિ સાથે તેના વાલીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ રહેતો હોય તો તેટલા માત્રથી વાલીપણાનો અંત આવતો નથી."

જો ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્લ્ડ એક્ટની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈ ધ્યાને લેવામાં આવે, તો તેમાં સ્પષ્ટપણે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે કે જો બાળક તેના શરીરના વાલીના કબજામાંથી જતું રહે અથવા તેને દૂર કરવામાં આવે અને જો કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય હોય કે તે બાળકના કલ્યાણમાં હશે, તો કોર્ટ બાળકને તેના વાલીના કબજામાં પાછા સોંપવાનો હુકમ પસાર કરી શકે છે, કોર્ટ તેને પાછા સોંપવા માટે હુકમ કરી શકે છે અને હાલના કેસમાં, જો હિન્દુ માઈનોરિટી એન્ડ ગાર્ડિયનશિપ એક્ટની જોગવાઈઓ ધ્યાને લેવામાં આવે, વિશેષ કરીને કલમ-૪(બી) ની વ્યાખ્યા, તો વાલીની વ્યાખ્યાનો અર્થ સગીરના શરીરની સંભાળ રાખનાર વ્યક્તિ થાય છે અને હાલના કેસમાં, અરજદાર પત્ની એવી વ્યક્તિ છે, કે જે એચએમપી નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૮ માં ફેમિલી કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ હુકમ મુજબ પણ સગીર કિશ્વીની સંભાળ રાખે છે.

૧૭. હાલના કેસમાં, જોકે સીપીસીના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ હેઠળની અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે દાવાની વિગતો ધ્યાને લેવાની હોય છે, તેમ છતાં હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) ની જોગવાઈ હેઠળ પરસ્પર સંમતિના આધારે અરજીના પક્ષકારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ એચએમપી નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૮ માં, બાળકીનો કબજો અરજદાર માતાને આપવા માટે સામાવાળા પિતા દ્વારા કરવામાં આવેલા સ્વૈચ્છિક નિવેદન સંદર્ભે સદર સંમતિ કાળજીપૂર્વક વાંચવી પડશે. નામદાર સુપ્રીમ કોર્ટે અસંખ્ય નિર્ણયોમાં ઠેરવ્યા મુજબ કે બાળકની

સુખાકારી સર્વોચ્ચ વિચારણા હોવી જોઈએ, કોર્ટ બાળકની સર્વોચ્ચ વિચારણાને અવગણી શકે નહિ.

૧૮. હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) હેઠળ પરસ્પર સંમતિની અરજી દાખલ કરતી વખતે, સગીર બાળકી કિશીનો કબજો અરજદાર માતાને આપવાનો નિર્ણય એ સંબંધિત તબક્કે પક્ષકારો દ્વારા લેવાયેલો એક સભાન નિર્ણય હતો અને તેને બળજબરી કે કપટ દ્વારા લેવાયેલા નિર્ણય તરીકે ભાગ્યે જ વર્ગીકૃત કરી શકાય. હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૧૩(બી) હેઠળ સદર અરજી પેઝિંગ હતી તે દરમિયાન પણ પક્ષકારો પાસે વૈધાનિક સમયગાળા દરમિયાન સમાધાન પાછું ખેંચવા માટેનો સમય હતો. કારણ કે પક્ષકારોને તેમના નિર્ણય પર પુનર્વિચાર કરવા માટે સદર સમય આપવામાં આવે છે. હાલના કેસમાં પક્ષકારો સંમત થયા હતા કે સગીર બાળકીનો કબજો અરજદાર પત્ની પાસે રહેશે.

૧૯. સદર હકીકતને ધ્યાને લેતાં, સામાવાળા પતિએ સ્વતંત્ર રીતે કબજાના દાવા પરનો પોતાનો અધિકાર જતો કર્યો હતો. વધુમાં, સામાવાળા પતિનો એવો કેસ નથી કે અરજદાર પત્ની બાળકની સંભાળ રાખતી નથી અને એવો પણ કેસ નથી કે અરજદાર પત્ની દ્વારા બાળકની યોગ્ય રીતે સંભાળ રાખવામાં આવતી નથી, પતિએ બાળકના કબજાની માંગણી માટેનો પોતાનો અધિકાર જતો કરેલ છે અને તે કબજો પહેલેથી જ પત્નીને સોંપવામાં આવેલ છે, સામાવાળા પતિ

માટે એકમાત્ર વિકલ્પ એચએમપી નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૯ માં ચુકાદો અને હુકમનામું પસાર થયા પછી બનતા સંજોગોના કારણો અને અનુગામી બનાવો દર્શાવીને હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળ અરજી દાખલ કરવાનો છે.

૨૦. સાથોસાથ, એવું કહી શકાય નહિ કે અરજદાર પત્નીને જે કબજો સોંપવામાં આવ્યો છે તે કાયમી છે. હકીકત એ રહે છે કે ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવા માટે, જરૂરિયાત એ છે કે બાળક તેના વાલીના કબજામાંથી જતું રહે અથવા તેને દૂર કરવામાં આવે અને તેમ છતાં પણ, બાળકને પાછું સોંપવાનો હુકમ એ સામાન્ય બાબત નથી પરંતુ કોર્ટ દ્વારા માત્ર ત્યારે જ કરી શકાય જો કોર્ટને વધુમાં એવી ખાતરી થાય કે આવું પરત સોંપવું બાળકના કલ્યાણ માટે હશે. એ સાચું છે કે બાળકના વાલીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ કોઈ વ્યક્તિ દ્વારા બાળકની અટકાયત કરવી એ કાયદામાં ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ ના અર્થમાં વાલીના કબજામાંથી બાળકને દૂર કરવા સમાન હોઈ શકે છે, પરંતુ જ્યાં, અહીંની જેમ, માતાને સક્ષમ અદાલતના હુકમ દ્વારા બાળકની કસ્ટડી સોંપવામાં આવી હોય અને સદર હુકમ પછી બાળક સતત તેના કબજામાં હોય, ત્યાં જ્યાં સુધી સદર હુકમ અમલમાં રહે ત્યાં સુધી કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ આવા કબજામાં બાળકની જાળવણી એ બાળકને દૂર કરવા સમાન હોઈ શકે નહિ, ભલે આવી જાળવણી હવે કુદરતી વાલીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ હોય.

૨૧. બાબતના આ ઢ્રષ્ટિકોણથી, હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ ની જોગવાઈ વાંચવી જરૂરી છે:-

"૨૬. બાળકોનો કબજો. આ અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ કાર્યવાહીમાં, કોર્ટ, સગીર બાળકોના કબજા, ભરણપોષણ અને શિક્ષણ સંદર્ભે, જ્યાં પણ શક્ય હોય ત્યાં તેમની ઈચ્છાઓને સુસંગત રહીને, સમયાંતરે, તે યોગ્ય અને વાજબી માને તેવા વચગાળાના હુકમો પસાર કરી શકે છે અને હુકમનામામાં તેવી જોગવાઈઓ કરી શકે છે, અને હુકમનામા પછી, તે હેતુ માટે અરજી દ્વારા કરાયેલ અરજી પર, આવા બાળકોના કબજા, ભરણપોષણ અને શિક્ષણ સંદર્ભે તેવા તમામ હુકમો અને જોગવાઈઓ સમયાંતરે કરી શકે છે કે જે આવું હુકમનામું મેળવવા માટેની કાર્યવાહી હજુ પેન્ડિંગ હોત તેવા કિસ્સામાં આવા હુકમનામા અથવા વચગાળાના હુકમો દ્વારા કરવામાં આવી શકી હોત, અને કોર્ટ અગાઉ કરવામાં આવેલા આવા કોઈપણ હુકમો અને જોગવાઈઓને સમયાંતરે રદ, મોકૂફ અથવા તેમાં ફેરફાર પણ કરી શકે છે."

તેથી, જો સામાવાળા પિતાને એવું લાગે કે એવો કોઈ વિકાસ થયો છે અથવા અનુગામી બનાવો બન્યા છે કે જેના કારણે અરજદાર પત્નીની તરફેણમાં કબજાના અગાઉના હુકમની મોકૂફી, ફેરફાર અથવા રદબાતલ કરવાની જરૂર પડી શકે છે, તો સામાવાળા પતિ હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ જે કોર્ટે હુકમ કર્યો હતો તે જ કોર્ટ સમક્ષ જઈ શકે છે કારણ કે હિન્દુ મેરેજ એક્ટની સદર કલમ ૨૬ કોર્ટને કબજા અંગે વચગાળાનો હુકમ પસાર કરવાની સત્તા આપે છે અને આખરી હુકમનામામાં આવી જોગવાઈ કરવાની સત્તા પણ

આપે છે. હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ એવું પણ જણાવે છે કે, હુકમનામું પસાર કર્યા પછી પણ, કોર્ટ સગીર બાળકોના કબજા, ભરણપોષણ અને શિક્ષણના સંબંધમાં પસાર કરાયેલ કોઈપણ હુકમને સમયાંતરે રદ, મોકૂફ અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકે છે. સામાવાળા પતિએ છૂટાછેડાની અગાઉની સંમતિ અરજીમાં સગીર બાળકોના કબજા પ્રત્યેના અને સગીર બાળકોની મુલાકાત સંદર્ભેના પોતાના હકો જતા કરતા નિવેદનો કર્યા હતા, ફેમિલી કોર્ટ પક્ષકારોની રજૂઆતો સ્વીકારી હતી અને આ રજૂઆતોના આધારે તારીખ ૨૩.૦૮.૨૦૧૯ ના રોજ છૂટાછેડાનો ચુકાદો અને હુકમનામું પસાર કર્યું હતું અને સગીર બાળકો કિશ્વીનો કબજો અરજદાર પત્ની પાસે રહેવા અંગેનો હુકમ પણ પસાર કર્યો હતો.

૨૨. સદર હકીકતોને ધ્યાને લેતાં સામાવાળા પતિ દ્વારા દાખલ કરાયેલ અરજી એ ફેમિલી સૂટ નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૯ માં ફેમિલી કોર્ટ સમક્ષ સોગંદનામામાં જણાવેલ હકીકતોના ભંગ સમાન હતી. હાલના કેસમાં, ફેમિલી સૂટ નં. ૧૮૭૬/૨૦૧૯ માં પસાર થયેલ ચુકાદા અને હુકમનામા પછી સગીર બાળકોના કબજાની દાદ માટે કોર્ટનો આશરો લેવાનું સામાવાળા પતિ તરફથી કોઈ વાજબી કારણ નહોતું. તેમ છતાં, ઉપર ચર્ચા કર્યા મુજબ આ પક્ષકારોના અધિકારો વિશે નથી પરંતુ તે બાળકનો મૂળભૂત અધિકાર છે અને પ્રાથમિક વિચારણા એ બાળકની સુખાકારી છે નહિ કે પક્ષકારોના અધિકારો અને બાળકના કબજા સંબંધિત હુકમો સંમતિ પર આધારિત હોય તો પણ જો તે બાળકના કલ્યાણની વિરુદ્ધ હોય તો આપેલ કેસમાં તેમાં ફેરફાર થઈ શકે છે.

૨૩. સક્ષમ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલ કબજાના હુકમમાં ફેરફાર અને રદ કરવાના માત્ર હેતુ માટે કોર્ટ ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ ની જોગવાઈઓ લાગુ કરી શકતી નથી, ભલે આવું રદબાતલ અને ફેરફાર સગીર બાળકના કલ્યાણ માટે જરૂરી હોય, અરજદાર પાસે એકમાત્ર વૈકલ્પિક રસ્તો હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળ અરજી કરવાનો છે.

૨૪. વધુમાં, હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ ની જોગવાઈઓ પણ સાવધાનીપૂર્વક લાગુ કરવાની જરૂર છે, અન્યથા પક્ષકારોમાંથી એક પક્ષકાર, છૂટાછેડા મેળવવાના હેતુથી, છૂટાછેડા માટે સંમત થઈ શકે છે અને બીજા પક્ષકારને સગીર બાળકનો કબજો આપી શકે છે, અને ત્યારપછી, બાળક બીજા જીવનસાથી સાથે સ્થિર થઈ ગયા પછી, કબજો ન ધરાવનાર પક્ષકાર એવું જણાવી શકે છે કે હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ મુજબ, કબજો ન ધરાવનાર માતા-પિતા છૂટાછેડાની અરજીમાં આપવામાં આવેલ કસ્ટડીને મોકૂફ, રદ અને તેમાં ફેરફાર કરવા માંગે છે અને તેનાથી સગીર બાળકની સુખાકારી અને હિત જોખમાય છે, અને તેથી, કોર્ટે આવા કિસ્સાઓમાં સંક્ષિપ્ત હકુમતનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ નહિ કારણ કે કોર્ટે સગીર બાળકની સુખાકારી અને હિત ધ્યાને લેવાનું હોય છે અને દરેક કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં લીધા પછી ટ્રાયલ દ્વારા તેનો નિર્ણય થવો જોઈએ અને કોર્ટે એ પણ ધ્યાનમાં લેવું પડશે કે બાળક કબજો ધરાવતા માતા કે પિતા સાથે સારી રીતે સ્થિર થયેલ છે.

૨૫. વળી, હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળની સદર અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે, કોર્ટે એવા બનાવો ધ્યાને લેવા પડશે કે જે વૈવાહિક અરજીમાં કબજો સોંપતા ચુકાદાની રજૂઆત અને ચુકાદો આપતી વખતે કબજો ન ધરાવનાર માતા કે પિતાને જાણીતા નહોતા. હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળ અરજી દાખલ કરવાનો ઇરાદો ધરાવનાર અરજદારે ચોક્કસ સમયગાળો જણાવવો પડશે કે કબજો ન ધરાવનાર પિતા કે માતાને સંજોગોમાં ફેરફારની હકીકતની જાણ ક્યારે થઈ. સદર અરજીનો નિર્ણય કરતી વખતે કોર્ટે કબજો ન ધરાવનારને આવી જાણકારી મળ્યાનો સમયગાળો અને સદર અરજી દાખલ કરવાની તારીખ પણ ધ્યાને લેવી જોઈએ. વધુમાં, જો કલમ ૨૬ હેઠળ અરજી દાખલ કરવામાં વિલંબ થયો હોય તો કબજો ન ધરાવનાર પિતા કે માતા દ્વારા તે વિલંબ સમજાવવો પડશે અને જે માતા કે પિતા પાસે સગીર બાળકનો કબજો છે તેમને તેમાં સુધારો કરવા વિનંતી કરવા માટે કબજો ન ધરાવનાર પિતા કે માતા દ્વારા લેવાયેલા પગલાં દર્શાવવા પડશે, જેથી બાળકના કલ્યાણ અને હિતની કાળજી લેવાય.

૨૬. નીચે જણાવેલ એવા કેટલાક કારણો છે કે જેના આધારે કબજો ન ધરાવનાર પિતા કે માતા હિન્દુ મેરેજ એક્ટ હેઠળ વૈવાહિક તકરારમાં પસાર થયેલા કબજાના હુકમોને રદ કરવા, મોકૂફ રાખવા અથવા તેમાં ફેરફાર કરવા માટે હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળ અરજી માંગી શકે છે. નીચે જણાવેલ કારણો ઉપરાંત, કોર્ટ દરેક કેસની હકીકતો અનુસાર અન્ય કારણો પણ ધ્યાને લઈ શકે

છે. કલમ ૨૬ હેઠળ જે કારણોસર અરજી દાખલ કરી શકાય છે તે પૈકીના કેટલાક કારણો આ મુજબ છે:-

(૧) અલગ થયા પછી કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતા બાળકની સુખાકારી અને હિતની કાળજી ન લેતા હોય.

(૨) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતાના પુનર્લગ્નને કારણે વાતાવરણમાં ફેરફાર એટલે કે બાળક નવા માતા કે પિતા સાથે અનુકૂળન સાધી શકતું ન હોય અને નવા વાતાવરણમાં રહેવા માંગતું ન હોય, જેનો નિર્ણય બાળકની ઉંમર અને પરિપક્વતાના આધારે કરી શકાય છે.

(૩) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતા પાસે બાળકનો કબજો ન હોય, બાળકને બાળકના દાદા-દાદી કે નાના-નાનીની સંભાળમાં સોંપવામાં આવેલ હોય.

(૪) બદલાયેલી રોજગાર સ્થિતિ: કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતાની કારકિર્દીમાં ફેરફાર, જેમ કે નોકરી ગુમાવવી, પગારમાં કાપ, અથવા વધુ સમય માંગી લે તેવા કામના સમયપત્રકમાં ફેરફાર.

(૫) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતાનું અવસાન.

(૬) કબજાના કરારનું ઉલ્લંઘન થયેલ હોય.

(૭) માતા-પિતાની યોગ્યતા (કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતામાં નવી ઉદ્ભવેલી તબીબી સમસ્યા).

(૮) બાળક મોટી સ્વાસ્થ્ય, માનસિક, તબીબી સમસ્યાઓનો સામનો કરી રહ્યું હોય, અભ્યાસના પરિણામોમાં ફેરફાર (શાળાની કામગીરી) વગેરે.

(૯) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતાનું સ્થળાંતર અને નવી જગ્યાએ બાળક માટે રહેવા/અભ્યાસ કરવામાં મુશ્કેલી હોય.

(૧૦) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતા કાનૂની કેસોમાં સંડોવાયેલા હોય અને તેમની ધરપકડ કરવામાં આવી હોય.

(૧૧) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતા દ્વારા અથવા કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતાના આસપાસના લોકો દ્વારા બાળક સાથે દુર્વ્યવહાર, ઉપેક્ષા, ત્યજી દેવું.

(૧૨) બાળક મોટું થઈ રહ્યું હોય અને બંને માતા-પિતા સાથે સમય વિતાવવા માંગતું હોય અને તેવી ઈચ્છા વ્યક્ત કરતું હોય.

(૧૩) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતા બાળકના ભરણપોષણ માટે યોગ્ય ભંડોળનો ઉપયોગ ન કરતા હોય/કોઈપણ કારણ વગર બાળકના જીવનધોરણના સ્તરને નીચું લાવતા હોય.

(૧૪) કબજો ધરાવનાર માતા કે પિતાના કામના સમયપત્રકમાં ફેરફાર બાળકના સમયપત્રકમાં દખલરૂપ બનતો હોય.

(૧૫) બાળકને મદદગારો/ડે કેર/આયાઓની સંભાળમાં છોડી દેવામાં આવતું હોય જ્યારે કબજો ન ધરાવનાર પિતા કે માતા બાળકની શારીરિક ઉપસ્થિતિ માટે વધુ સારી સ્થિતિમાં હોય."

૨૭. હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ ને ધ્યાને લેતાં, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ કોઈ અરજી ટકી શકે નહિ. તેથી, જો કોઈ કરારનો કોઈ ભંગ થયો હોય તો પક્ષકારો માટે એકમાત્ર ઉપાય હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ ની જોગવાઈઓ હેઠળ વિચાર્યા મુજબ છૂટાછેડાનું હુકમનામું પસાર કરનાર કોર્ટનો આશરો લેવાનો હતો. હાલના કેસમાં, પક્ષકારો વચ્ચેના કરાર દ્વારા સગીર

બાળકીનો કબજો અરજદાર પત્ની પાસે છે અને પક્ષકારો વચ્ચેના માન્ય કરાર દ્વારા સગીર બાળકીનો કબજો અરજદાર પત્ની પાસે હોવાથી, સામાવાળા પતિનો સગીર બાળકીના પિતા હોવાનો દાવો અપ્રસ્તુત બની જાય છે અને સદર અધિનિયમની કલમ ૨૬ એવું વિચારે છે કે કોર્ટ સમયાંતરે આવા હુકમો અને તેની હેઠળ અગાઉ કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓને રદ, મોકૂફ અથવા તેમાં ફેરફાર કરી શકે છે, અને તેથી, હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ હેઠળ કોઈ અરજી કરવામાં આવી ન હોવાથી, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળની અરજીમાંથી ઉદ્ભવતી કોઈ દાદ સામાવાળા પતિને આપી શકાય નહિ.

૨૮. હિન્દુ મેરેજ એક્ટની કલમ ૨૬ ને ધ્યાને લેતાં, ગાર્ડિયન એન્ડ વોર્ડ્સ એક્ટની કલમ ૨૫ હેઠળ કોઈ અરજી ટકવાપાત્ર હોઈ શકે નહિ. તેથી, હાલની સિવિલ રિવિઝન એપ્લિકેશન મંજૂર કરવામાં આવે છે. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવે છે અને સદર હકીકતને ધ્યાને લેતાં, ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષની કાર્યવાહી એટલે કે સીએમએ નં. ૧૦૫/૨૦૨૧ કોડ ઓફ સિવિલ પ્રોસિજરના ઓર્ડર ૭, રુલ ૧૧ ની જોગવાઈ હેઠળ નામંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨૯. સદર હકીકતોને ધ્યાને લેતાં, સિવિલ રિવિઝન એપ્લિકેશન મંજૂર કરવામાં આવે છે. રુલ સંપૂર્ણ કરવામાં આવે છે.

સહી/-

(સંજીવ જે. ઠાકર, ન્યાયમૂર્તિ)

મનોજ કુમાર રાય

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.